

สนาถา วิหะระณะ มา อะนาถา

ท่านทั้งหลายจงมีที่พึ่งอยู่เถิด อย่าอยู่โดยปราศจากที่พึ่งเลย

ในบรรดาสรรพสิ่งทั้งหลายในสากลโลกหรือสากลพิภพนี้ พระรัตนตรัยนี้สามารถเป็นที่พึ่งได้จริงๆ พึ่งปัญญาการตรัสรู้ของ พระพุทธเจ้า พึ่งพระธรรมคำสั่งสอนและสงฆ์สาวกผู้นำคำสอนมา ถ่ายทอดต่อ เมื่อเราปฏิบัติตามคำสอนและเข้าถึงแก่นแท้ของคำสอน แล้ว ก็เชื่อว่าปลอดภัยในสังสารวัฏทุกซ์ ไม่ต้องกลับมารับทุกซ์อีก ต่อไป

บทพิจารณาสังขาร

- สัพเพ สังขารา อะนิจจา** สังขารคือร่างกาย จิตใจ และรูปธรรม
นามธรรม ทั้งหมดทั้งสิ้น มันไม่เที่ยง
เกิดขึ้นแล้วดับไป มีแล้วหายไป
- สัพเพ สังขารา ทุกขา** สังขารคือร่างกาย จิตใจ แลรูปธรรม
นามธรรม ทั้งหมดทั้งสิ้น มันเป็นทุกข์ทนยาก
เพราะเกิดขึ้นแล้ว แก่ เจ็บ ตายไป
- สัพเพ ธัมมา อนัตตา** สิ่งทั้งหลายทั้งปวง ทั้งที่เป็นสังขาร
แลมิใช่สังขาร ทั้งหมดทั้งสิ้น ไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตน
ไม่ควรถือว่าเรา ว่าของเรา ว่าตัวว่าตนของเรา
- อธฺวํ ชีวิตัง** ชีวิตเป็นของไม่ยั่งยืน
- ธฺวํ มรณะณํ** ความตายเป็นของยั่งยืน
- อวิสลํ มะยา มะริตฺตํ** อันเราจะพึงตายเป็นแท้
- มะระณะปะริโยสานํ เม ชีวิตัง** ชีวิตของเรามีความตายเป็นที่สุดรอบ
- ชีวิตัง เม อะนิจะตัง** ชีวิตของเราเป็นของไม่เที่ยง
- มะระณะณํ เม นิยะตัง** ความตายของเราเป็นของเที่ยง
- วะตะ** ควรที่จะสังเวช
- อะยัง กาโย** ร่างกายนี้
- อะจิริง** มิได้ตั้งอยู่นาน
- อะปะตะวิญญาโณ** ครั้นปราศจากวิญญาณ
- จุกฺทโ** อันเขาทิ้งเสียแล้ว
- อะธิเสสสะติ** จักนอนทับ

ประสูติ

ซึ่งแผ่นดิน

กะลิ่งคะรัง อิวะ

ประดุจดั่งว่าท่อนไม้และท่อนฟืน

นิรุตถ์

หาประโยชน์มิได้

อะนิจจา วัตตะ สังขารา

สังขารทั้งหลายไม่เที่ยงหนอ

อุปปาหะวะยะธัมมิโน

มีความเกิดขึ้นแล้ว มีความเสื่อมไป

เป็นธรรมดา

อุปปัชชิตะวา นิรุชฌันติ

ครั้นเกิดขึ้นแล้วย่อมดับไป

เตสัง วุปะสะโม สุโข

ความเข้าไปสงบระงับสังขารทั้งหลายเป็นสุข
อย่างยิ่ง ดังนี้

สัพเพ สัตตา

สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง

มะรันติ จะ มะริงสุ จะ มะริสสะเร

ตายแล้วด้วย กำลังตายอยู่ด้วย

และจะต้องตายอยู่ด้วย

ตะเถวาหัง มะริสสามิ

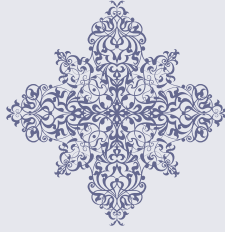
เราก็จะต้องตายอย่างนั้นเหมือนกัน

นัตถิ เม เอตถะ สังสะโยฯ

ความสงสัยในเรื่องตายนี้ ย่อมไม่มี

สำหรับเรา

ภาคต้น

เข้าใจความตาย
รู้จักจิตดวงสุดท้าย

ทุกคนมีนัดกับความตาย

เราทุกคนล้วนมีนัดกับความตาย ท่านพร้อมหรือยังที่จะไปตามนัด

นี่เป็นความจริงที่ใครๆ ก็ปฏิเสธไม่ได้ ใครๆ ก็รู้ ใครๆ ก็ทราบ แต่ประเด็นอยู่ที่ว่าท่านพร้อมหรือยังที่จะไปตามนัด

ก่อนที่เราท่านทั้งหลายจะเกิดมาบนโลกมนุษย์ใบนี้ พญามัจจุราชหรือความตายจะเรียกเรามาเจรจาว่า “เธอ ที่จะไปเกิดนะ ทราบใช่ไหมว่า ธรรมชาติเมื่อเกิดแล้วต้องมีตาย”

ด้วยความที่เธออยากไปเกิด เธอก็จะตอบว่า “ทราบครับ”

พญามัจจุราชก็ถามต่อว่า “ยอมรับการตายได้ใช่ไหม”

เธอก็ตอบว่า “ยอมรับได้ครับ”

“ช่วงนี้อายุขัยของมนุษย์ไม่เกินร้อยปีนะ ถ้าเจ้าไปเกิด อย่งไรเจ้าก็จะอยู่ได้ไม่เกินร้อยปีแน่ๆ ยังยินยอมพร้อมใจใหม่ที่จะอยู่ได้เท่านี้”

ด้วยความที่เธออยากจะเป็นมนุษย์ เธอก็จะบอกว่า “ยินยอมครับ อยู่ได้แค่นี้ก็แค่นี้”

ที่นี้พญามัจจุราชก็จะเซ็กรายละเอียดต่อไปอีกว่า “เออ! แต่

ตรวจสอบดูแล้ว ด้วยอำนาจกรรมเจ้าคงอยู่ได้ไม่ถึงอายุขัยหรือ
อาจจะอยู่ได้แค่ ๑๐ ปี ๒๐ ปี ๔๐ ปี หรือ ๖๐ ปีเท่านั้น เจ้า
จะยังไปเกิดใหม่”

ด้วยความที่เราอยากไปเกิด เราก็จะบอกว่า “ยินยอมครับ
ไม่เป็นไร จะ ๒๐ ปี ๔๐ ปี หรือ ๖๐ ปีก็ไม่เป็นไรครับ”

แล้วพญามัจจุราชก็จะหยิบสัญญาเกิด - ตายมาฉบับหนึ่งมาให้
เราเซ็น เมื่อเราเซ็นสัญญาแล้วพญามัจจุราชก็ส่งให้เรามาเกิดในเมือง
มนุษย์ มาปฏิสนธิสู่ครรภ์มารดา

เมื่อคลอดออกมา เราก็ได้รับการเลี้ยงดูทะนุถนอมมาตาม
ลำดับ เจริญวัยมาเป็นขั้นตอน ก็ศึกษาเล่าเรียนจนถึงชั้นจบการศึกษา
รับปริญญา ได้งานได้การทำ ได้สามีได้ภรรยา มีลูกมีหลาน มี
ทรัพย์สินเงินทอง มีชื่อเสียงยศถาบรรดาศักดิ์ มีตำแหน่ง มีหน้ามีตา
ในสังคม มีแต่สิ่งดีๆ ได้รับแต่สิ่งดีๆ สามีก็ดีมากกว่าพ่อพระ
ลูกก็ดีมาก เพื่อนบ้าน บริวาร คนร่วมงานก็ดีหมด เจอใครก็เจอแต่
คนที่ดี ๆ

เมื่อเวลาผ่านไปจึงเกิดจิตดวงหนึ่งขึ้นมามีอายุยังไม่อยากตาย
ไม่อยากไปตามนัดเลย นึกถึงสัญญาฉบับนั้นที่ทำไว้กับพญามัจจุราช
เมื่อไร ใจก็แห้งเหี่ยวทุกที แถมยังเกิดจิตขี้โกงขึ้นมาด้วยว่า เบี้ยว
ดีใหม่นี้ ไม่ไปตามนัดดีไหม และพยายามแสวงหาวิธีที่จะผัดวัน-
ประกันพรุ่ง เพื่อให้ไม่ต้องไปตามนัด เช่น บางคนอาจจะไปปล่อยนก
ปล่อยปลา ทำบุญสืบอายุ ต่อชะตา ถวายสังฆทาน ฯลฯ แต่
ด้วยความที่พญามัจจุราชมีอำนาจมาก ไม่มีใครต้านทานได้ และท่าน
ก็ชื่อตรงในการทำหน้าที่เสียด้วย ดังนั้นเมื่อครบกำหนดเวลาตาม
สัญญาที่เซ็นไว้ ท่านย่อมมารับตัวไป ไม่ว่าจะพร้อมหรือไม่ก็ตาม

จริงอยู่ว่าอายุขัยของมนุษย์นั้นมีประมาณ ๗๕ ปี หรือไม่เกิน

๑๐๐ ปี แต่โดยส่วนตัวของแต่ละคนแต่ละท่าน รวมทั้งตัวอาตมาด้วยนั้น เราต่างก็ไม่ว่าเราจะมิลิทธิเสรีภาพโดยชอบธรรมที่จะอยู่ต่อไปได้อีกกี่วัน กี่เดือน กี่ปี **วันคืนที่ล่วงไปๆ โอกาสที่เราจะได้อยู่บนโลกใบนี้ ที่จะได้อยู่เป็นมนุษย์ก็ลดลงไป วันเวลาก็เหลือน้อยลงๆ เพราะฉะนั้น เรามีเวลามากพอกระนั้นหรือในการที่จะทำสิ่งที่ไม่ดีที่ไร้สาระ ไปทำอะไรก็ไม่ว่า หลงระเริง ประมาท มัวเมา ขาดสติอยู่**

อาตมาว่ามีเวลาไม่มากพอนะ มีเวลาไม่พอจริงๆ

ช่วงเวลาต่อจากนี้ไป นับจากวินาทีนี้ นาทีนี้ วันนี้ ต่อไปเป็นช่วงที่น่าตื่นเต้นเร้าใจเป็นอย่างยิ่ง ระทึกขวัญอย่างที่สุด เรากำลังเดินเข้าไปสู่ความตายทุกๆ ขณะ เพราะทุกคนมีนัดกับความตาย แต่เราไม่สามารถทราบวันเวลาที่ตายได้ ถ้าทำอยู่น้อยลงๆ เลยมามากๆ ถึง ๕๐ ปี ๖๐ ปีแล้ว โอกาสที่จะได้อยู่ต่อก็ย่อมน้อยลงๆ และความตายก็ยิ่งใกล้เข้ามาเรื่อยๆ ดังนั้นจึงต้องถามว่า แล้วท่านพร้อมหรือยังที่จะไปตามนัด

ถ้าเราระลึกได้อย่างนี้เราจะได้ไม่ประมาทมัวเมา ไม่หลงระเริงจนเกินไป อะไรที่ยังไม่ได้ทำ ถ้าเป็นสิ่งที่ดีมีสาระก็จะได้ไปทำ อะไรที่ยังไม่เคยลิ้ม อะไรที่เป็นเครื่องหมักหมมจิตใจอยู่ก็จะได้ไปสะสางให้เรียบร้อย ทรัพย์สมบัติต่างๆ มรดกต่างๆ ก็จะได้จัดการแบ่งให้เรียบร้อย เพื่อให้เรามีความพร้อมในการตายและตายได้อย่างสง่างาม

การตายอย่างสง่างาม ตายอย่างสง่าผ่าเผยนี้ภาษาอีสานเขาเรียกว่าตายแซ่บๆ ตายแบบแซ่บๆ นัวๆ ถ้าเป็นทางเหนือก็อาจจะเรียกว่าตายแบบลำแต้ๆ ทางใต้ก็เรียกว่าตายแบบหยอยจ้งฮู้ **คนที่เคยฝึกปฏิบัติธรรมแล้วจะตายแบบนี้ คือตายแบบมีความพร้อม ไม่กลัวความตาย เพราะเห็นว่าความตายเป็นสิ่งที่สมควรแล้ว**

อย่างไรก็ตาม หลายคนกลับไม่เข้าใจ มองว่าความตายเป็นเรื่อง

ไม่สมควร เช่น เห็นว่าลูกเต๋ากำลังเจริญรุ่งเรือง อายุเพิ่ง ๒๐ ปี ๓๐ ปี แต่กลับมادت่วนตาย บางคนก็มาบ่นให้อาตมาฟังว่า ลูกยังไม่หน้าตาย ยังไม่สมควรตาย ยังไม่ถึงที่ตาย ยังไม่ถึงเวลาตายเลย กำลังเจริญรุ่งเรืองอยู่ดี ๆ แท้ ๆ ทั้งที่จริง ๆ ถึงเวลาแล้ว ถึงที่ตายแล้ว สมควรตายแล้ว ถึงคราวตายแล้ว แต่เพราะเขาไม่รู้ จึงมองว่าเป็นเรื่องไม่สมควร

แท้จริงแล้วความตายเป็นสิ่งที่สมควรนะ นับว่าเป็นสิ่งสมควรที่สุดในโลกด้วย **ความตายสมควรแก่เรา และเราก็สมควรตาย ทุกคนสมควรตายทั้งนั้น รวมทั้งอาตมาด้วย** อาตมาก็สมควรตาย ท่านทั้งหลายก็เช่นกัน ใคร ๆ ก็สมควรตาย ถ้าเราเข้าใจได้อย่างนี้ จะไม่ต้องบ่นว่า ไม่หน้าตายเลย ยังไม่ถึงเวลาตายเลย ไม่สมควรตายเลย อย่างนี้เป็นต้น

ในเมื่อเราเซ็นสัญญาไว้กับพญามัจจุราชเรียบร้อยแล้ว ดังนั้นเมื่อถึงเวลา จะพร้อมหรือไม่พร้อมก็ตาม ท่านก็จะมารับตัวไป เทียบได้กับสัญญาเช่าทั่วไป เมื่อหมดสัญญาแล้วจะอยู่ต่อได้อย่างไร ก็ต้องย้ายออกไปเท่านั้นเอง

อาตมาขอฝากเรื่องนี้ไว้เพื่อเตือนจิตสะกิดใจท่านทั้งหลายไม่ให้ประมาทต่อความตายกันอีกต่อไป

ลีลาแห่งความตาย

เวลาจะตาย *ปัญจทวาร* คือ ระบบประสาทสัมผัสทั้งห้า ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น และกายจะเริ่มดับก่อน ตาจะเริ่มไม่เห็นรูป หูไม่ได้ยินเสียง จมูกไม่ได้กลิ่น ลิ้นไม่รู้รส กายจะไม่รู้สึกถูกต้อง สัมผัส กายเมื่อบนค่อยๆหมดความรู้สึกไปที่ละน้อย ตั้งแต่ศีรษะ ลงมาถึงคอ แล้วไล่ลงไปเรื่อยๆ ถึงแขนทั้งสองข้าง ส่วนกายเบื้องล่าง ตั้งแต่ปลายเท้าขึ้นมาจนถึงท้องก็จะค่อยๆหมดความรู้สึกไป ประสาทสัมผัสทั้งห้าจะดับหมดจนเหลือเพียงความรู้สึกนึกคิดทางจิตใจ ที่เรียกว่า *มโนทวาร* เท่านั้น

ในทางธรรมเรียกวิถีจิตช่วงที่ใกล้จะตายนี้ว่า *มรณาสันนวิถี* ซึ่งบางแห่งกล่าวไว้ว่าเหลือ ๕ ขณะ ส่วนบางแห่งก็บอกว่าเหลือ ๒ ขณะ แต่สรุปแล้วก็คือวิถีจิตช่วงนี้เป็นช่วงที่มีความสำคัญมาก เพราะจิตดวงสุดท้ายก่อนตายนี้แหละที่จะเป็นตัวบ่งชี้ว่าเราจะไปเกิด **ในภพไหน ภูมิไหนต่อไป** ถ้ายังไม่นิพพาน ถ้ายังไม่ใช่พระอรหันต์ กฎกรรมชาติมีอยู่ว่า สสารและพลังงานไม่เคยสูญสลายไปจากโลก กายเป็นสสาร ส่วนจิตเป็นพลังงาน ถ้ายังไม่นิพพานย่อมต้องเวียนวนต่อไปในวัฏสงสาร ไม่อยู่ในสถานะหนึ่ง ก็ต้องอยู่ในอีกสถานะหนึ่ง

มีมนุษย์ เตรีจฉาน เปรต เทวดา เป็นต้น

ในช่วงจิตดวงสุดท้ายนี้ สรรพสิ่งทั้งหลายบรรดามีในสากลโลก ก็ไม่มีอะไรจะมาเป็นที่พึ่งที่อาศัยให้เราได้นอกจากกรรม คือ การกระทำต่างๆที่เราเคยทำไว้สมัยที่ยังมีชีวิตอยู่ ไม่ว่าจะเป็นบุญ หรือบาปก็ตาม กรรมหรือการกระทำของเรานี้แหละจะมาเป็นเครื่อง จัดสรร จำแนก แจกแจงอนาคตของเราตามหลักกฎแห่งกรรม โดย จะบวกลบคุณหารถอดสแควร์รู้ทอออกมาเรียบร้อยเลยว่าเราควรจะไปเกิดในภพภูมิใดต่อไป

ในตอนนี้อะไรก็ช่วยเราไม่ได้ พระพุทธเจ้าก็ช่วยไม่ได้ ครูบา- อาจารย์ก็ช่วยไม่ได้ ท่านเลยบอกว่า “สุทธิ อະสุทธิ ปัจจัตตัง” แปลว่า ความบริสุทธิ์หรือความไม่บริสุทธิ์เป็นของจำเพาะตน ทุกอย่าง เป็นของเฉพาะตนทั้งหมด นี่คือ “อัตตา ทิ อัตตะโน นาโถ” ตนแลเป็นที่พึ่งของตนอย่างแท้จริง ถ้าเราไม่เคยสร้างเหตุปัจจัยมาดี ต่อให้กอดแข่งกอดขา จับชายจีวรพระพุทธเจ้าอยู่ก็รับประกันไม่ได้ว่า จะไปได้

ในช่วงจิตดวงสุดท้ายนี้จะมี **นิมิต** คือเครื่องหมาย หรืออารมณ์ ต่างๆมาปรากฏแก่จิต ๓ ลักษณะ ได้แก่

๑) กรรม

๒) กรรมนิมิต

๓) คตินิมิต

นิมิตใดมาปรากฏแก่จิตในช่วงจิตดวงสุดท้าย หากจิตรับสิ่งนั้น เป็นอารมณ์ เมื่อจิตดับปุ๊บก็จะไปตามเครื่องหมายที่จิตรับเป็นอารมณ์ นั้นเอง

๑) **กรรม** คือ ความรู้สึกนึกคิดของเราเองที่ตรึงนึ้กย่อนไป

ในสมัยที่ยังมีชีวิตอยู่ว่าเคยทำอะไรไว้บ้าง มีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นบ้าง ถ้าตรึกไปถึงเรื่องดี มีสาระ เช่นนึกถึงบุญทานการกุศลที่เคยทำไว้ จิตย่อมผ่อนคลาย สบายใจ ปลื้มปิติในบุญกุศล เมื่อจิตดับแล้วก็จะไปสู่สุคติภูมิโดยไม่ต้องสงสัย แต่ถ้าตรึกไปถึงเรื่องที่ไม่ดี ผิดศีล ผิดธรรม เรื่องอกุศลที่เคยทำ จิตก็จะเกิดความไม่สบายใจ วิตกกังวล ชุ่นมัว เศร้าหมอง เมื่อจิตดับแล้วก็จะไปสู่ทุคติอบายภูมิ ดังบาลีที่ว่า

จิตเต สังกิลิภูเร ทุคะติ ปาฏิกงขา

เมื่อจิตเศร้าหมองไม่ผ่อนคลาย ทุคติย่อมเป็นที่หมาย

จิตเต อะสังกิลิภูเร สุคะติ ปาฏิกงขา

เมื่อจิตผ่อนคลายไม่เศร้าหมอง สุคติย่อมเป็นที่หมาย

การนึกถึงอดีตเช่นนี้ก็ไม่ต่างจากรู้สึกนึกคิดที่เราทาน ทั้งหลายมักมีขณะที่ดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น เดียวก็นึกไปถึงโน้น ลึ้นนี้ นึกถึงเมื่อ ๑๐ ปีที่แล้วบ้าง ๒๐ ปีที่แล้วบ้าง ถ้านึกไปถึงเรื่องดีๆ ก็ไม่น่าเป็นห่วง เพราะเมื่อนึกถึงเรื่องดีเราจะรู้สึกสบาย ผ่อนคลาย ไม่วิตกกังวล จิตจึงไม่มีสารปนเปื้อน ไม่มีมลภาวะ หากจิตดับลง ในเวลานี้ก็ย่อมไปสู่ที่สูง

ในทางกลับกัน หากนึกถึงเรื่องที่ไม่ดี จิตย่อมชุ่นมัว เศร้าหมอง วิตกกังวล แปรเปื้อน มีมลภาวะ สารปนเปื้อนจิตเหล่านี้จะเป็น เครื่องหนัก เครื่องถ่วง ทำให้จิตที่ดับไปในเวลานี้ไปสู่ที่สูงไม่ได้ จึงตกลงสู่ที่ต่ำ สู่ทุคติอบายภูมิ เพื่อรับทุกขเวทนา รับความลำบาก ทรมานทรมานตามสมควรแก่เหตุที่ทำมา

ที่สำคัญคือ ในความเป็นจริงแล้ว เราไม่สามารถควบคุมความรู้สึกนึกคิดของตัวเองได้หรอกว่า ไหนๆฉันก็จะตายแล้ว ดังนั้น

ขอให้คิดแต่เรื่องดี ๆ ส่วนเรื่องที่ไม่ดีทั้งหลายที่เคยทำไว้ทั้งในที่ลับ และที่แจ้งนั้น ไม่ต้องโพล่มานะ เราทำแบบนั้นไม่ได้ เพราะจิตเป็น อนัตตลักษณะที่ไม่ได้อยู่ใต้การควบคุมของเรา เราไม่สามารถสั่งจิต ได้ว่าให้คิดอย่างนั้นอย่างนี้ ให้คิดแต่เรื่องดี ๆ ความคิดของเราย่อมมี ทั้งดีและไม่ดีปะปนกันไป ดังนั้นสำหรับผู้ที่ไม่เคยปฏิบัติภาวนา ไม่เคยฝึกจิตมาก่อน ถ้าตอนใกล้ตายนึกถึงเรื่องดีก็ดีไป การตาย แบบนี้ท่านเรียกว่า “ตกกระไดพลอยโจน” คือตายไปสู่สุคติภูมิ หรือภพภูมิที่สูงขึ้นได้ด้วยจิตดวงสุดท้ายที่เป็นกุศล ทั้งที่ในชีวิต ที่ผ่านมามีจะทำกรรมไว้ทั้งที่เป็นกุศลและอกุศล แต่ถ้าก่อนตาย นึกถึงเรื่องไม่ดี ทำให้จิตขุ่นมัวเศร้าหมองก็อาจไปสู่ที่ไม่ดีได้ แต่ สำหรับผู้ที่เคยเจริญสติ ฝึกจิตมา ย่อมมีวิจิตรจัดการกับสิ่งที่จิตคิดอย่าง ถูกต้อง จึงปลอดภัยจากทุกคติภูมิ

๒) กรรมนิมิต คือ ภาพทางความคิดที่ปรากฏขึ้นมาเป็น เหตุการณ์คล้ายๆ ในหนังหรือในความฝัน เสมือนว่าเรากำลังกระทำ สิ่งนั้นอยู่จริงๆ เช่น มีภาพปรากฏให้เห็นเหมือนว่าเรากำลังฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ หรือทำผิดศีลผิดธรรม ฯลฯ เมื่อภาพที่เป็นอกุศลเหล่านี้ มาปรากฏทางใจหรือทางมโนทวารในช่วงจิตดวงสุดท้าย เราย่อม รู้สึกไม่สบายใจ ขุ่นมัว เศร้าหมอง วิตกกังวล หากจิตดับตอนนั้น ก็จะไปสู่ทุคติอบายภูมิ แต่ถ้ามีภาพในฝ่ายที่ดีมาปรากฏ เช่น เห็นว่า เรากำลังทำบุญทานการกุศล กำลังตักบาตรพระสงฆ์ ทำบุญสร้างโบสถ์ สร้างศาลา ทอดผ้าป่า หรือกำลังนั่งฟังเทศน์ฟังธรรม ฯลฯ ภาพ ฝ่ายดีเหล่านี้ย่อมสร้างความสบายใจ ทำให้จิตเป็นกุศล หากจิตดับ ตอนนั้นก็จะไปสู่สุคติ

นอกจากภาพเหมือนเหตุการณ์ต่างๆ แล้ว กรรมนิมิตอาจจะ ปรากฏในรูปสัญลักษณ์หรือเครื่องหมายต่างๆ เช่น เห็นอุปรกรณ์ที่ใช้

ทำกรรมฝ่ายบาปต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น ปีน หอก ดาบ แห ธนู ฯลฯ ส่วนกรรมฝ่ายบุญก็เช่น เห็นชนข้าวไร่บาตร ผ้าไตรจีวร ต้นผ้าป่า ฯลฯ

ในความเป็นจริงแล้ว กรรมนิमितเหล่านี้ก็เป็นสิ่งที่เราไม่สามารถจัดสรรควบคุมได้เช่นกัน เราไม่สามารถเรียกร้องได้ว่า ไหนๆฉันก็จะตายแล้ว ขอให้มี้แต่ภาพสิ่งดีๆที่เคยทำไว้มาปรากฏ ส่วนภาพที่ไม่ดีนั้นไม่ต้องมานะ เราไปเรียกร้องแบบนี้ไม่ได้ ทุกอย่างย่อมเป็นไปเองตามธรรมชาติ

ทางพระพุทธศาสนาท่านแสดงไว้ว่า สิ่งที่มีักจะมาปรากฏในช่วงจิตดวงสุดท้าย ก่อนที่จิตจะดับนั้น ส่วนมากจะเป็นเรื่องที่ฝังใจจำฝังใจเจ็บ สิ่งใดที่เราทำไว้ด้วยเจตนาอันแรงกล้าในสมัยที่ยังมีชีวิตอยู่ เช่น ทำด้วยความสะใจ ทำด้วยความหมั่นไส้ ทำด้วยความอาฆาตแค้น พยาบาท โกรธเกลียดอย่างที่สุด กรรมเช่นนี้มักจะเป็นสิ่งที่จิตบันทึกไว้อย่างชัดเจน ฝังใจจำฝังใจเจ็บ และมักจะมาปรากฏขึ้นมาในช่วงมรณาสันนวิถึ เพราะกรรมเหล่านี้คือบาดแผลทางอารมณ์และแผลเป็นทางจิตใจที่ฝังแน่นมากจนลบไม่ออก โดยเฉพาะกรรมฝ่ายอกุศลจะมีกำลังแรงมากเป็นพิเศษ เมื่อปรากฏขึ้นแล้ว จิตจะวิ่งไปเกาะทันที แล้วยึดกรรมเหล่านี้เป็นอารมณ์อย่างเหนียวแน่น

เรื่องนี้จะว่าไปก็คล้ายกับบทเพลงที่ว่า “*อยากจำกลับลืม อยากลืมกลับจำ*” คือสิ่งที่ตัวเองทำไว้ ถ้าเป็นเรื่องที่ไม่ดี เราพยายามจะลืม แต่ยิ่งอยากลืม จิตกลับจำ ส่วนสิ่งที่เราอยากจำนั้น จิตกลับลืม ยิ่งพยายามแค่ไหน จิตก็จะทำตรงกันข้าม ดังนั้นจึงนำเป็นห่วงผู้ที่ไม่เคยฝึกจิต ไม่เคยเจริญสติมาก่อน เพราะย่อมไม่รู้ว่าควรจะจัดการกับภาพอดีตเหล่านี้อย่างไร

๓) **คตินิमित** คือ เครื่องหมายที่เป็นสัญลักษณ์ของภพภูมิต่างๆ ที่จะไปเกิด ซึ่งจะมาปรากฏให้เห็นทางใจให้จิตน้อมเป็นอารมณ์ในช่วง

ใกล้ตาย เช่น ถ้ากรรมจัดสรร แจกแจก จำแนก บวกลบคุณหาร ถอดสแควร์รู้ทอออกมาแล้วจะต้องไปเกิดในนรกแน่ๆ ภาพอันเป็น สัญลักษณ์ของเมืองนรก อาทิ เปลวไฟ หอก ดาบ ต้นไม้ สัตว์นรก รูปร่างหน้าตาน่าเกลียดน่ากลัว กำลังถูกลงโทษลงทัณฑ์ ฯลฯ ก็จะมาปรากฏให้เห็นทางจิตใจ

เพื่อให้เห็นภาพได้ชัดเจนมากขึ้น ขอยก “ลำนํ้าเมืองนรก” ที่พระมหาธัญวัฒน์ กิตติญาโณ ได้ประพันธ์ไว้มาเป็นคติธรรม เป็นแง่คิดสะกิดใจเพื่อให้ท่านทั้งหลายได้เข้าใจชัดเจนขึ้นว่านรกมีลักษณะหน้าตาเป็นอย่างไร

เห็นรั้วงามหนามหนาน้ำหวาดหวั่น
ชั้นลดหลั่นเรียงรายทั้งซ้ายขวา
หมู่หญิงชายป่วยเป็นจันทินชา
ทั่วกายเปลือยเปล่าหนังเน่าพอง
หนามแหลมตำเนื้อหนังเลือดหลังไหล
หมู่หนอนไซซอนทั่วตัวเป็นหนอง
ร้องโหยหวนครวญครำน้ำตานอง
ที่เหม่อมองเมินหน้าไม่กล้าดู
ฝูงแร้งกาจับกิ่งชิงกันจิก
สิ้นระริกหลังไหลนัยน์ตาหู
ตรงใต้ต้นคนคุ่มกุมดอกชู
หมาวิ่งกรูเข้ากัดผู้พลัดลง
ถูกหอกแทงแรงถอยเลือดย้อยหยด
เอวเคล็ดคดลำเค็ญคอบเป็นผง
เร่งมือตื่นเป็นขึ้นหัวมีนง
หอกสวนส่งเสียบตนกันโคก

ลอบคบซู้คู่เขาเมาตันทา
ไม่รักษาศีลสัตย์นำ बदสี
คิดนอกใจไฟเสน่ห์ประเวณี
วายชีวีปิ่นจิวรี่รอลาย
ควรซื่อสัตย์ต่อกันมั่นในรัก
สงวนศักดิ์ศรีตัวกลัวเสียหาย
ผิดเมียผัวชั่วช้าน่าอัปอาย
ทั้งหญิงชายยับยั้งระวังตน

ถ้าจะไปเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน เช่น วัว ควาย เป็นต้น ก็จะมีภาพแม่น้ำ ลำคลอง ห้วย หนอง คลอง บึง มาปรากฏให้เห็นทางใจ หรือถ้าจะไปเกิดเป็นมนุษย์ ภาพอันเป็นสัญลักษณ์ของโลกมนุษย์ก็จะมาปรากฏให้เห็น เช่น เห็นผู้คน อาคารบ้านเรือน เห็นกรรมของมารดาเป็นม่านสีแดงระเรื่อเหมือนน้ำล้างเนื้อ ฯลฯ

ส่วนถ้าจะไปเกิดเป็นเทวดาบนสวรรค์ชั้นใดชั้นหนึ่ง ก็จะมีภาพอันเป็นสัญลักษณ์ของสวรรค์มาปรากฏให้เห็น เช่น เห็นสวนดอกไม้ อันนารีธรรม์ วิมานอันเป็นทิพย์ เทวดา เครื่องทรงเทวดา เจดีย์ ปราสาทราชวัง ฯลฯ ตามที่พรรณนาไว้ใน“**ลำน่านเทวภูมิ**”ของพระมหา-
ธัญวัฒน์ กิตติญาณ

วิมานทองผ่องใสรุ่งไฟโรจน์
งามช่วงโชติชัชวาลไพศาลศรี
ดุจสายฟ้าจักระจ่างกลางเมฆี
เทพผู้มีฤทธานาคมครอบครอง
พิศรูปเพียงพระรามงามสง่า
ทรงภูษาศลสีไม่มีหมอง

เครื่องประดับนับไม่ถ้วนล้วนเพชรทอง
อับสร้อยร้อยรำร่วมบำเรอ

ทุกวันคืนชื่นชมทิพย์สมบัติ

โสมนัสสนุกสุขเสมอ

วิมานหมู่ดูเคลื่อนพวกเพื่อนเกลอ

ไม่เคยเจอทุกข์ภัยไร้กังวล

ชาติก่อนล้วนเป็นพระเลิกละชั่ว

คิดบวชตัวจนตายหมายมรรคผล

มีศรัทธากล้าแกร่งแข็งทุกคน

พากเพียรจนสมใจได้โสดา

บุญบันดาลดลสรรวงสว่างเศว้าโศก

มาสู่โลกสวรรค์แสนทรรษา

ปลื้มปรีดีเปรมเกษมสุขทุกเวลา

มีนางฟ้าเฝ้าแทนแสนองงค์

นี่คือคติเตือนใจว่า ถ้าเราเลิก ละชั่ว แล้วบำเพ็ญคุณงามความดี ทำสาธารณกุศล สาธารณประโยชน์ ประกอบกับมีหิริโอตตตัปปะ เป็นธรรมประจำใจแล้ว เมื่อตายไปก็จะได้เป็นเทวดา มีบริวารเฝ้า แท้แทนเป็นแสนองงค์

อ่านมาถึงตรงนี้ บางท่านอาจจะสงสัยว่า ภาพสัญลักษณ์ต่างๆ ในช่วงคตินิมิตนั้นจะมาปรากฏได้อย่างไร เช่น ภาพสวรรค์ นรก เป็นต้น เพราะปัจจุบันก็ไม่เคยไป ไม่เคยเห็น แล้วภาพเหล่านั้น มาจากไหน มาปรากฏแก่ใจได้อย่างไร ขอวิเศษานว่า จริงอยู่ ถึงแม้ปัจจุบันจะไม่เคยไป ไม่เคยเห็น แต่เราทำทุกคนก็เชื่อว่าจะได้

เกิดมาในชาตินี้เป็นชาติแรก ล้วนแล้วแต่เวียนเกิดเวียนตายมานับชาติไม่ถ้วน จนไม่อาจนับด้วยตัวเลขได้ด้วยซ้ำ อีกทั้งยังไม่มีภพภูมิไหนที่เราไม่เคยไปเกิด ยกเว้นสุทธาวาสพรหม ซึ่งเป็นที่เกิดสุดท้ายของพระอนาคามีเท่านั้น ก่อนจะนิพพานที่ภพภูมินี้

ไม่ว่าจะเป็นสวรรค์ทั้ง ๖ ชั้น พรหมโลกทั้ง ๒๐ ชั้น หรือแม้แต่รกรกัถิ เปตภูมิ กัถิ อสุรกายและเดรัจฉานภูมิ กัถิ รวมทั้ง มนุสสภูมิด้วย เราทำนทั้งหลายล้วนเคยไปอยู่ไปอาศัยกันมาแล้วทั้งสิ้น

พระพุทธองค์ทรงสอนไว้ว่า สรรพสัตว์ทั้งหลายในสังสารวัฏนี้ ไม่มีใครที่ไม่เคยเจอกันมาก่อน เราทุกคนล้วนเคยพบเจอเป็นญาติ เป็นบิดา-มารดา สามี-ภรรยา ลูกศิษย์-ครูบาอาจารย์ นายจ้าง-ลูกจ้าง ฯลฯ กันมาแล้วทั้งนั้น ฉะนั้นคนที่เรากำลังโกรธ เกลียด อาฆาต เคียดแค้น หรือริษยาอยู่ นั้น ขอให้รู้ไว้เลยว่าเขาอาจจะเคยเป็นบิดา-มารดา หรือสามี-ภรรยาสุดที่รักของเราในอดีตชาติมาก่อนก็ได้ หรือไม่อาจจะเคยเป็นครูบาอาจารย์ที่เราเคยกราบไหว้เคารพอย่างสูงมาแล้ว เหตุตั้งนั้นมนุษย์ทั้งหลายเอ๋ย จะโกรธกันไปทำไม จะพยายามอาฆาตจองล้างจองผลาญจ้องทำลายหรือจองเวรกันไปทำไม จะอิจฉากันไปทำไมอีกเล่า

ในการไปเวียนเกิดเวียนตายในภพภูมิต่างๆ นั้น **สัญญา** คือ ความจำได้หมายรู้ของจิตจะทำหน้าที่จดจำบันทึกภาพต่างๆ รวมทั้งเหตุการณ์ต่างๆ เอาไว้เสมอ เหมือนมีการถ่ายภาพหรือบันทึกวิดีโอเก็บไว้ตลอดเวลาในทุกภพทุกชาติที่เคยไปเกิด และเมื่อถึงช่วงจิตตดวงสุดท้าย สัญญาของเราจะทำหน้าที่คลายข้อมูลออกมาให้จิตรับรู้เป็นอารมณ์ เมื่อจิตเลือกยึดเหนี่ยวสัญญาลักษณะใดจากภพภูมิไหนเป็นอารมณ์ หลังจากจิตดับแล้วจากภพชาตินี้ จิตก็จะไปปรากฏยังภพภูมินั้นทันที

หนทางหลังความตาย

เมื่อจิตดับลงแล้วในชาตินี้ สัตว์โลกทั้งหลายย่อมไปสู่ภพชาติใหม่ตามอำนาจของกรรมที่เคยทำไว้ ซึ่ง ภพภูมิต่างๆ ที่สัตว์โลกทั้งหลายจะไปเวียนว่ายตายเกิดกันนั้น ในทางพระพุทธศาสนา แสดงไว้ ๓๑ ภูมิด้วยกัน ได้แก่

สัตถ์นรก	๑ ภูมิ
สัตถ์เดรัจฉาน	๑ ภูมิ
เปรต	๑ ภูมิ
อสุรกาย	๑ ภูมิ
มนุษย์	๑ ภูมิ
เทวดา	๖ ภูมิ
พรหม	๒๐ ภูมิ

ทั้ง ๓๑ ภูมิก่อนหน้านี้สามารถแบ่งออกตามสภาพความเป็นอยู่ได้เป็น ๒ กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ ๑ ทุคติภูมิ หรืออบายภูมิ เป็นภพภูมิที่มีชีวิตอยู่โดยมีความทุกข์เป็นส่วนมาก มีความสุขน้อย ได้แก่ สัตถ์นรก

สัตว์เดรัจฉาน เปรต และอสุรกาย

กลุ่มที่ ๒ สุกตถิภูมิ เป็นภพภูมิที่มีชีวิตอยู่โดยมีความสุขเป็นส่วนมาก ได้แก่ มนุสสภูมิ สวรรค์ และพรหมโลก

หนทางไปของจิตหลังความตายนั้นมียู่ด้วยกัน ๕ สาย ได้แก่ **ทางสายที่ ๑ คือทางไปอบายภูมิทั้งสิ้น** ซึ่งมีอำนาจของ **โลภะ โทสะ และโมหะเป็นผู้นำทาง** โลภะนำไปเกิดเป็นเปรตและอสุรกาย โทสะนำไปเกิดเป็นสัตว์นรก ส่วนโมหะนำไปเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน

ทางสายที่ ๒ คือทางไปมนุสสภูมิ ซึ่งมีอำนาจของ **เบญจศีล และเบญจธรรมเป็นผู้นำทาง** พุดง่าย ๆ ก็คือ ผู้ได้รักษาศีล ๕ ได้ บริสุทธิ์บริบูรณ์แล้ว ย่อมรับประกันได้ว่าจะได้อัตภาพเป็นมนุษย์อีกครั้งหนึ่ง เพราะว่าศีล ๕ ก็คือพื้นฐานของความเป็นมนุษย์นั่นเอง ที่เราทำกันทั้งหลายได้มีอัตภาพร่างกายเป็นมนุษย์กันอยู่นี้ ล้วนมาได้ ด้วยอำนาจของศีลธรรม เราล้วนเป็นผู้มีศีลมีธรรมกันมาแต่ปางก่อน ดังนั้นในเมื่อเราเกิดมาเป็นมนุษย์ได้ด้วยอำนาจของศีลกันแล้ว เคยลองพิจารณากันไหมว่า ปัจจุบันนี้ศีลของเราเป็นอย่างไรกันบ้าง ยังอยู่ครบดีไหม เพิ่มขึ้นหรือไม่ หรือว่าสูญสิ้นไปหมดแล้ว ลองระลึกสำรวจตรวจสอบตัวเองดู

ทางสายที่ ๓ คือทางไปสวรรค์ทั้ง ๖ ชั้น ที่มีอำนาจของ **มหากุศลจิต และ ทิรี โอตตปปะ** คือ ความละเอียดและเกรงกลัว ต่อบาปเป็นผู้นำทาง

มหากุศลจิตที่ว่านี้ก็คือสภาวะจิตที่เป็นกุศลเมื่อจะทำบุญทาน การกุศล ซึ่งมีอยู่ด้วยกัน ๘ ลักษณะ เช่น มหากุศลจิตดวงที่หนึ่ง เป็นกุศลจิตที่เกิดขึ้นเองโดยไม่ต้องมีใครมาชักนำและยังมีปัญญา ประกอบด้วย อย่างการรู้จักมาพึ่งเทศน์ฟังธรรม มาร่วมกิจกรรม

งานบุญด้วยตัวเอง โดยไม่ต้องให้ใครบอก ให้ใครชักชวน แล้วยังมี
ปัญญาประกอบด้วยว่า การฟังธรรมเป็นสิ่งที่ดีนะ महाกุศลจิต
ดวงที่หนึ่งนี่ถือว่าเป็นกุศลจิตที่มีอำนาจแรงที่สุด

ส่วนมหากุศลจิตดวงต่อไปจะมีอำนาจพลดหย่อนลงมา เพราะ
เป็นกุศลจิตที่เกิดจากการได้รับการชักนำ คือต้องอาศัยกัลยาณมิตร
มาชักชวน มาบอกให้ทำ ไม่ใช่กุศลจิตที่เกิดขึ้นเองจากภายใน อีกทั้ง
บางดวงก็ยังเป็นกุศลจิตที่ไม่ประกอบด้วยปัญญา คือไม่รู้ ไม่แน่ใจว่า
บุญนั้นเป็นสิ่งที่ดีจริงหรือไม่ ได้แต่สักแต่ว่าทำตามๆ กันไป หรือ
ขณะทำจิตอาจจะจับเจ่า จึกมก ซือบื้อ โง่งวง จ้วงเงย โง่งงง
เงิบงาบ หรือบางคนอาจจะทำบุญด้วยอำนาจแห่งโลภะเลยก็มี
มหากุศลจิตเหล่านี้จึงมีอำนาจไม่แรงเท่ามหากุศลจิตดวงแรก
แต่กระนั้นก็ยังมียานาจพอที่จะนำไปสู่สวรรค์ได้อยู่

**ทางสายที่ ๔ คือทางไปพรหมโลก ที่มีอำนาจของฌานเป็น
ผู้นำทาง** ซึ่งได้มาจากการฝึกจิตให้หนึ่งด้วยสมถกรรมฐาน จนกระทั่ง
จิตเป็นสมาธิระดับอัปนาสมาธิ ถ้าฌานไม่เสื่อมไปขณะที่จิตกำลัง
จะดับ อำนาจของฌานย่อมนำจิตไปเกิดในพรหมโลกชั้นต่างๆ ตาม
กำลังของฌานที่ได้

ทางสายที่ ๕ คือทางไปพระนิพพาน ซึ่งเป็นภพภูมิที่ไม่ได้
จัดรวมอยู่ในภพภูมิทั้ง ๓๑ เนื่องจากพระนิพพานเป็นภพภูมิที่ไม่ได้
อยู่ในสังสารวัฏ เพราะผู้ที่เข้าสู่พระนิพพานแล้วย่อมไม่กลับมา
เวียนว่ายตายเกิดอีก ไม่ว่าจะในภพภูมิใดก็ตาม และมีเพียงพระ-
นิพพานเท่านั้นที่ไม่ตกอยู่ใต้วฏไตรลักษณ์

วินาทีชีวิต จิตดวงสุดท้าย

นิमितทั้ง ๓ อย่างที่กล่าวไปก่อนหน้านี้ ไม่ว่าจะป็นกรรมก็ดี กรรมนิमितก็ดี หรือคตินิमितก็ดี ล้วนเกิดขึ้นเองตามอำนาจของกรรม และเป็นอนัตตาล้วนๆ ไม่มีใครมีอำนาจที่จะเข้าไปจัดสรร บังคับ หรือควบคุมให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งปรากฏขึ้นตามใจชอบ เช่น จะไปบอกว่า ไหนๆ ฉันก็จะตายอยู่แล้ว ดังนั้นขอให้นึกถึงแต่เรื่องที่ดีๆ หน่อย หรือให้มีแต่ภาพที่ดีๆ มาปรากฏให้ดูหน่อย ภาพที่ไม่ดีไม่ต้องมาปรากฏ ความชั่วใดที่แอบทำไว้ในที่ลับก็ไม่ต้องมาปรากฏให้เห็นนะ แบบนี้ไม่ได้ ไม่มีใครทำได้ทั้งสิ้น

ฉะนั้นเราจึงทำได้เพียงแค่ตั้งรับให้ดีด้วยการเจริญสติปัฏฐาน ซึ่งจะช่วยฝึกจิตให้มีสติตั้งมั่น ไม่หลงทำกาลกิริยาก่อนตาย ความรู้สึกตัวทั่วพร้อมที่ฝึกไว้ดีแล้วจะวิ่งเข้ามาประคองจิตไม่ให้หลุดสาย หวั่นไหว กระวนกระวาย ลุกลี้ลุกลอน และถ้าตายขณะที่จิตมีสภาวะ เป็นวิปัสสนาญาณระดับญาณที่ ๒ ขึ้นไปย่อมมีสุคติภูมิเป็นที่หมาย ในชาติต่อไป ตรงนี้ใน *คัมภีร์วิสุทธิมรรค* ท่านรจนาไว้ความว่า ผู้ที่เจริญวิปัสสนาได้ตั้งแต่ญาณที่ ๒ ขึ้นไป ย่อมเป็นผู้ที่ได้ที่พึง ที่เบาใจระดับหนึ่งทางพระพุทธศาสนา และมีคติอันเที่ยงแท้แน่นอน

ในชาติต่อไป คือจะได้ไปสุดติแน่ๆ ไม่ไปอบายภูมิ บุคคลเช่นนี้ เรียกว่า “จุลโสดาบัน” คือโสดาบันน้อยๆ หมายถึงผู้ที่เห็นกระแสแห่งมรรคผลอยู่รำไร ถ้าปฏิบัติต่อไปเรื่อยๆ ก็จะเป็น “มหาโสดาบัน” คือเป็นอริยบุคคลในที่สุด แต่มีข้อแม้ว่าญาณต้องไม่เสื่อมจึงจะปิดอบายภูมิได้ แต่ถ้าญาณเสื่อมก็รับประกันอะไรไม่ได้อีกเหมือนกัน เพราะในความเป็นจริงแล้วแม้แต่วิปัสสนาญาณก็ยังเป็นไปตามกฎไตรลักษณ์ มีขึ้นมีลง มีเกิดได้ ก็มีเสื่อมได้

สำหรับคนที่ไม่เคยฝึกเจริญสติปัฏฐานมาก่อน โอกาสที่จะต้องไปเกิดในอบายภูมินั้นยังมีอยู่มากทีเดียว ขึ้นอยู่กับว่ามีเครื่องหมายหรือว่าอารมณ์ของจิตแบบใดมาปรากฏในช่วงจิตดวงสุดท้าย ถ้าสิ่งดีมาปรากฏ จิตไปจับสิ่งดีก็ไปที่ดี แต่ถ้าสิ่งไม่ดีมาปรากฏ แล้วจิตไปจับสิ่งที่ไม่ดีก็ยอมไปสู่ที่ไม่ดี จึงไม่อาจแน่ใจได้เลยว่าจะรอดพ้นจากอบายภูมิ

ในความเป็นจริง ถ้าในอดีตเคยทำอะไรไว้มาก สิ่งนั้นย่อมมีโอกาสมายปรากฏให้เห็นได้มาก แต่ถึงกระนั้นถ้าเคยทำไว้ทั้งบุญทาน การกุศล แต่ก็ทำบาป ทำอกุศลไว้ด้วย สลับคละเคล้ากันไป ถึงแม้ว่าบุญจะมากกว่าบาป เช่น ทำบุญไว้ประมาณ ๘๐ เปอร์เซ็นต์ ทำบาปไว้ ๒๐ เปอร์เซ็นต์ แต่บาป ๒๐ เปอร์เซ็นต์นั้นก็ยังมีโอกาสที่จะมาปรากฏเป็นอารมณ์ของจิตในช่วงจิตดวงสุดท้ายได้เช่นเดียวกัน และเราก็ไม่มีอำนาจอะไรที่จะไปบังคับไม่ให้เขา มา เช่น จะบอกว่าฉันทำบุญไว้ตั้ง ๘๐ เปอร์เซ็นต์ ทำบาปแค่ ๒๐ เปอร์เซ็นต์เอง หรือฉันทำดีไว้ตั้ง ๙๙ เปอร์เซ็นต์ ทำไม่ดีไว้แค่เปอร์เซ็นต์เดียวเอง แก่ไม่ต้องมานะบาปอย่างนี้ไม่ได้ เราจะไปสั่งให้อะไรๆ เป็นไปตามที่ปรารถนาไม่ได้ เพราะธรรมชาติทั้งปวงเป็นอนัตตา เขาจึงมีสิทธิเสรีภาพโดยชอบธรรมที่จะมาปรากฏเป็นอารมณ์ของจิตได้ตามเหตุตามปัจจัย และถ้าเราไม่เคยฝึก

เจริญสติปัฏฐานมาก่อน หรือแม้จะเคยฝึกมาแล้ว แต่ถ้ายังทำได้ไม่ถึงขั้นมาตรฐาน เรื่อย่อมมีโอกาสจะไปสู่อบายภูมิตันที ดังตัวอย่างของนางมัลลิกา มเหสีของพระเจ้าปเสนทิโกศล ที่แม้จะทำบุญให้ทานในทางพระพุทธศาสนาไว้มากมาย และถวายทานแต่พระพุทธเจ้าโดยตรงด้วย แต่ในช่วงจิตดวงสุดท้ายนางกลับนึกถึงเรื่องไม่ดีที่เคยทำ ผิดพลาดบกพร่องไว้ ว่าเคยโกหกสามี ทำให้จิตใจเศร้าหมอง ไม่สบายใจ เมื่อตายแล้วจึงต้องลงไปเกิดในอบายภูมิเป็นเวลา ๗ วัน

อย่างไรก็ดี สำหรับผู้ที่เคยฝึกเจริญสติปัฏฐานมาก่อน และทำได้มาตรฐานดี อานุภาพของสติที่เคยฝึกไว้จะเข้ามาช่วยในช่วงจิตดวงสุดท้าย ไม่ว่าจะอะไรจะปรากฏขึ้นมาแก่จิต จะเป็นกรรมก็ดี กรรมนิमितก็ดี คตินิมิตก็ดี ถึงแม้ว่ากรรมจะจัดสรรมาแล้วว่าให้มีภาพที่เป็นอกุศลมาปรากฏให้เห็น เช่น มีภาพอบายภูมิ หรือมีความรู้สึกนึกคิดที่ไม่ดีขึ้นมา สติจะเข้ามาระลึกได้เอง และสติก็จะเป็นเครื่องกัน เหมือนกำแพงที่กันไม่ให้อกุศลทั้งหลายเข้ามาประจบประก่อบจิต ดังบาลีที่ว่า **“สติ เตสัง นิวารณัง”** ก็เลสทั้งหลายจึงได้แต่วิ่งเข้ามาชนสติที่เปรียบดั่งกำแพง แล้วก็กระเด็นออกไป ทำให้จิตดวงสุดท้ายไม่มีกิเลสเข้าประจบ คือไม่ประจบไปด้วยอกุศลมูลทั้งสาม ได้แก่ โลภะ โทสะ โมหะ เป็นดวงจิตที่ผ่องใส ว่างปราศจากกิเลส เมื่อจิตดับปุ๊บ จึงไม่มีโอกาสไปอบายภูมิ เพราะปราศจากกิเลสอันเป็นเครื่องนำทางไปสู่อบายภูมินั่นเอง **สติจึงเป็นเครื่องช่วยปิดอบายภูมิได้ร้อยเปอร์เซ็นต์ ชนิดบล็อกกันได้วินาทีต่อวินาทีเลยทีเดียว**

อย่างไรก็ตาม การที่สติจะมีอานุภาพรวดเร็ว ว่องไวมากพอที่จะมากำหนดรู้เท่าทันความรู้สึกทางใจในช่วงจิตดวงสุดท้ายได้นั้น จะต้องเคยฝึกสติมาอย่างได้มาตรฐาน คือได้ตั้งแต่วิปัสสนาญาณที่ ๒

ขึ้นไปเท่านั้น ถ้ายังไม่ได้ถึงจุดนั้น หรือเคยได้แต่เสื่อมไปแล้ว สติก็อาจจะมาไม่ทัน เพราะไม่มีกำลังและไม่ว่องไวพอ จึงยังมีโอกาสที่จะตายแบบเบลอๆ เซ่อๆ ซึมๆ สะลึมสะลือ ซือบื้อ เหม่อลอย และไปสู้อบายภูมิได้อยู่

ถ้าสติไม่มาอย่างที่ว่า โมหะมักจะเข้าครอบงำจิตก่อนเป็นอันดับแรก ทำให้คนส่วนมากมักจะไปเกิดเป็นสัตว์เดรัจฉานกัน โดยเฉพาะคนที่ไม่เคยฝึกเจริญสติปัญญา โมหะจะเข้าครอบงำได้ง่ายมาก เช่น พวกที่ไวยวายเป็นได้สติก่อนจะตายนั้น เห็นชัดเจนเลยว่า ถูกโหมะเข้าครอบงำจนจิตขาดสายว้าวุ่น แบบนี้ไม่พ้นสัตว์เดรัจฉานแน่นอน

ด้วยเหตุนี้เราจึงควรหาโอกาสนำพาตัวเองเข้ามาสู่การฝึกจิตเจริญวิปัสสนา ฝึกสติปัญญา เพื่อให้สติมีพลังกำลังมากพอที่จะปิดอบายให้ตัวเองในช่วงจิตดวงสุดท้ายนี้ เพราะถึงแม้ว่าจะยังปิดอบายไม่ได้อย่างถาวร แต่อย่างน้อยๆ ก็มั่นใจได้ว่าจะได้ไปสู่ที่ดีๆ ในชาติต่อไป แล้วค่อยไปว่ากันต่ออีกที

ชาติหน้าดีแค่ไหน กำหนดได้ด้วยจิตดวงสุดท้าย

ดวงจิตที่มีสติมาบวกลูกมากัน ด้วยอำนาจของการตั้งสติ กำหนดจิตให้ผ่องใส บริสุทธิ์ ปราศจากเชื้อของกิเลสมาแปดเปื้อน ในช่วงจิตดวงสุดท้ายนั้น เมื่อจิตดับลงแล้วย่อมไปเกิดในสุคติภูมิ ถ้าไปเกิดเป็นมนุษย์ก็จะได้คุณสมบัติพิเศษ เรียกว่า “ติกขบุคคล” ซึ่งประกอบด้วยไตรเหตุ คือมีลักษณะ ๓ ประการที่พิเศษกว่าคนธรรมดาทั่วไป ได้แก่

๑. รูปลสวย
๒. รวยทรัพย์
๓. ไม่อับปัญญา

คุณลักษณะ ๓ อย่างนี้ถือว่าเป็นมนุษย์สมบัติอันสมบูรณ์แบบที่ใครๆ ก็พึงปรารถนา เพราะถ้ารูปลสวย เกิดมารูปร่างหน้าตาดี ตระกูลก็ดี แถมยังรวยด้วย แต่กลับเอ่อ ตึงตึง เบื่อเบื่ จับเจ้าจ๊กมก ซือบื้อ นี้ก็ไม่ไหวนะ ปัญญาไม่ลุ่มปยุต แบบนี้หลายคนก็ไม่ปรารถนา หรือถ้าปัญญาดีและรวยด้วย แต่รูปร่างหน้าตา กลับดูไม่ได้เลย แบบนี้ก็คงไม่ไหวเหมือนกัน

คำว่า “รูปลสวย” ก็คือ รูปร่างหน้าตาดี สมส่วนตั้งแต่หัวจรดเท้า

ตัวอย่างเช่น เบญจกัลยาณี วิสาขามหาอุบาสิกา เป็นต้น เป็นหญิง
ที่มีความงาม ๕ อย่าง ได้แก่ ผมงาม เนืองงาม (คือ เหงือก
และริมฝีปากแดงงาม) ฟันงาม ผิวงาม วยงาม (คืองามสมวัย
ในทุกช่วงอายุ) หรืออย่างที่ภคิณีอัสสนโภราณได้กล่าวไว้เรื่อง
เบญจกัลยาณีว่า ต้องเป็นหญิงที่มี “เรือน ๓ น้ำ ๔” เรือน ๓ ก็คือ
เป็นผู้ที่รักษาเรือนผม เรือนนอน และเรือนครัวให้สวยงาม ผู้หญิง
บางคนรักษาผมสวยสะอาดสะอ้าน ดูดี สวยงาม แต่พอเข้าไปดู
เรือนนอน ปรากฏว่าอึรุ่งตุงนั่งไปหมด ดูไม่ได้เลย หรือบางคน
เรือนผมดูแลดี สบผ่าน เรือนนอนก็ดูแลดี สะอาดสะอ้าน
เรียบร้อย แต่พอเข้าไปดูเรือนครัว ร้องไห้อีหยา!เลย เพราะสกปรก
รกรุงรัง หม้อ ไห จาน ชามระเกะระกะไปหมด หม้อกับฝาหม้อ
ไม่เคยพอดีกันเลย ผู้หญิงที่เป็นแบบนี้ทางอีสานจะถือว่าราคาดก
ไปนิดหนึ่ง เพราะไม่ครบเรือน ๓

ส่วนน้ำ ๔ ก็คือ น้ำจิตน้ำใจ น้ำดีมน้ำกิน น้ำอาบ และ
น้ำเต้าปูน กล่าวคือ เป็นคนมีน้ำใจ ไม่บกพร่องในงานบ้าน รู้จัก
ตระเตรียมน้ำดีมน้ำใช้ไว้ให้คนในครอบครัวและแขกเหรื่อ เพราะ
คนโบราณไม่มีน้ำประปา เขาจะใช้น้ำจากตุ่ม หลังบ้านจะมีตุ่มอยู่
เป็นลิบๆ ใบ แม่ศรีเรือนจึงต้องเตรียมหามาใส่ตุ่มไว้ให้เต็มเสมอ
เพื่อให้คนในบ้านมีน้ำกินน้ำใช้สะดวกสบาย ส่วนน้ำเต้าปูนก็คือน้ำปูน
สำหรับการกินหมาก โบราณเวลาแขกมาบ้าน เจ้าของบ้านจะต้อง
นำหมากมารับแขก จึงต้องใช้น้ำเต้าปูนมาป้ายที่ใบพลู ซึ่งน้ำปูนนั้น
ถ้าไม่หมั้นเติมน้ำเรื่อยๆ ปูนก็จะแห้งใช้ไม่ได้ ดังนั้นแม่ศรีเรือน
จึงต้องคอยดูว่าน้ำเต้าปูนแห้งหรือไม่ และคอยเติมน้ำอยู่เรื่อยๆ
เพื่อให้มีน้ำปูนพร้อมสำหรับรับแขก รับผู้หลักผู้ใหญ่ทุกเมื่อ ดังนั้น
บ้านไหนน้ำเต้าปูนแห้งก็แสดงว่าลูกสาวหรือลูกสะใภ้บ้านนั้นบกพร่อง

ต่อหน้าที่

ที่นี้ความสำคัญของการเป็นติกขบุคคลก็คือ ครูบาอาจารย์ท่านกล่าวไว้ว่า **ติกขบุคคล คือ ผู้ที่ประกอบด้วยไตรเหตุนี้แหละจะเป็นผู้ที่สามารถขึ้นสู่มรรคผลนิพพานได้ในชาตินั้นๆ** ถ้ามาสานต่อบุญเก่าที่เคยทำไว้ด้วยการมาปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานและพบกัลยาณมิตร พบครูบาอาจารย์ที่สามารถบอกกรรมฐานได้อย่างถูกต้อง คอยเอาใจใส่ดูแลระดับประคองอย่างดี ทั้งนี้เห็นว่าต้องเอาใจใส่ด้วยนะ ไม่ใช่สอนแบบทิ้งๆขว้างๆ ติกขบุคคลที่มีโอกาสได้เรียนรู้และตั้งใจประพฤติปฏิบัติธรรมเช่นนี้ย่อมได้บรรลुरुทธมอย่างน้อยเป็นพระโสดาบันในชาติปัจจุบัน

เหตุที่ติกขบุคคลบรรลुरुทธมได้ก็เพราะเป็นผู้ที่มีบุญถึงพร้อมและมีปัญญามาประกอบ เนื่องจากการบรรลुरुทธมนั้นอาศัยปัญญา ฉะนั้นปัญญาต้องสัมปยุต โดยเฉพาะปัญญาทางธรรม เมื่อได้ฟังเทศน์ ฟังธรรม ฟังคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาแล้ว จะเข้าใจได้ง่าย แจ่มแจ้งในหลักธรรมนั้นๆ และสามารถปฏิบัติตามได้เลย ไม่ใช่ว่า ฟังมาตั้ง ๒๐ ปี ๓๐ ปีแล้วก็ยังอึมครึมอยู่ ไม่เคยแจ่มแจ้งสักข้อเดียว เช่นนี้เรียกว่าไม่มีปัญญาทางธรรมสักเท่าไร ติกขบุคคลจะชอบฟังธรรมะ เพราะฟังธรรมแล้วเข้าใจง่าย จึงมุ่งที่จะแสวงหาฟังธรรม ส่วนคนที่ฟังธรรมแล้ววังวนนอน แต่เวลาดูละครแล้วตาแจ่ม นั้น ยังไม่ใช่ผู้ที่มีลักษณะของติกขบุคคล

อย่างไรก็ดี แม้จะเป็นติกขบุคคล มาเกิดเป็นมนุษย์ในชาตินี้ด้วยเหตุสาม แต่หากไม่มีโอกาสได้เข้ามาในทางธรรม ไม่ได้เจอ กัลยาณมิตร หรือไม่ตั้งใจประพฤติปฏิบัติธรรม ก็ย่อมไม่มีโอกาสบรรลुरुทธม จึงถือว่าโอกาสที่ตินั้นได้สูญเปล่าไปชาติหนึ่ง ต้องรอโอกาสครั้งใหม่ในชาติต่อไป ซึ่งดีไม่ดีหากในชาตินี้ก่อนตาย

จิตดวงสุดท้ายไม่ดี ก็อาจจะไปเกิดใหม่ด้วยเหตุสอง กลายเป็น
ทวิเหตุบุคคลไปอีก ดังนั้นบุญเก่าจึงไม่ใช่เครื่องการันตีว่าจะสามารถ
บรรลุธรรมได้ในชาตินี้ หากไม่มีการสานต่อด้วยการสร้างเหตุปัจจัย
ที่ดีในชาติปัจจุบัน ดังนั้นชาติปัจจุบันจึงเป็นโอกาสอันดีที่สุดในการ
เจริญมรรค ในการปฏิบัติกรรมฐาน หากไม่รีบฉวยโอกาสไว้ ก็ไม่รู้
เลยว่าจะมีโอกาสดีแบบนี้อีกเมื่อไร เพราะถ้าเกิดพลังพลาดลงไปเกิด
ในภพภูมิที่ต่ำ เช่น ไปเป็นเดรัจฉาน ฯลฯ แบบนั้นก็อีกยาว

ส่วนคนที่มาด้วยเหตุสอง คือ ทวิเหตุบุคคลนั้น คือผู้ที่ไม่
มีปัญญาสัมปยุต ย่อมปฏิบัติธรรมได้ไม่ถึงญาณที่ ๔ ดังนั้นการได้
มรรคผลนิพพานในชาตินี้จึงไม่ต้องพูดถึง แต่การปฏิบัติจะเป็นเหตุ
เป็นปัจจัยติดสันดานไปในชาติต่อไป ส่งผลให้ได้เป็นอริยบุคคล
ในอนาคตกาลเบื้องหน้านั่นเทอญ

ฉะนั้นการเจริญสติปัฏฐานจึงมีคุณค่ามากและมีความสำคัญ
เป็นที่สุด เพราะจะเป็นเพื่อนแท้เพื่อนตาย คอยคุ้มครองป้องกัน
ภัยอันตรายให้เราได้ในทุกสถาน ในกาลทุกเมื่อ อีกทั้งยังเป็นที่พัก
สุดท้ายให้เราได้ในช่วงจิตดวงสุดท้าย ซึ่งเป็นช่วงเวลาสำคัญที่คับขัน
ที่สุดในชีวิต ดังนั้นจึงขอให้ท่านทั้งหลายมีสติปัฏฐานเป็นเพื่อนเถิด
อย่างน้อยก็เพื่อให้มั่นใจว่าจะปิดอบายภูมิให้แก่ตัวเองได้ในชาติต่อไป
หากยังไม่นิพพาน ยังต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ อย่างน้อยก็ขอให้
ไปเกิดในที่ดี ๆ ก่อน เพราะไม่ว่าใครก็คงไม่ปรารถนาจะไปเกิดใน
อบายภูมิ ไปเป็นสัตว์นรก เปรต อสุรกาย หรือสัตว์เดรัจฉาน
แน่นอน